

اندیشه ایرانی شهری و هویت ملی

سیدهادی عظیمی

پژوهشگر مسائل ایران

سیدجواد طباطبایی اندیشمندی بزرگ بود که آثار فراوانی ازخود برجای گذاشت. طباطبایی حول محور «مسئله ایران» می‌اندیشید و دیدگاه‌هایش نیز به همین مسئله اختصاص داشت. برآمدن سید جواد طباطبایی همزمان با افول اصلاح‌طلبی بود و همین نیز موجب شد عده‌ای اندیشه‌های وی را راهی برای برون رفتن از بن‌بست فکری موجود بدانند. پس از درگذشت وی، جریان‌های مختلفی کوشیده‌اند تا با تبیین اندیشه‌هایش، گام‌هایی فراتر در راه پروژه‌های فکری وی بردارند. سیدجواد هم مانند هر متفکر دیگری خوانش‌های متفاوتی دارد. بخش‌هایی از روابان اندیشه طباطبایی، ایده ایرانی‌شهری را به منزله آگاهی می‌دانند و میان دستگاه فکری وی و ایدئولوژی مرزبندی می‌کنند. شادروان طباطبایی همواره سخنش را کوششی برای بحث درباره ایران به‌عنوان دانش نوآینی که باید تاسیس کرد می‌دانست ولی این سخن مانع تبدیل دانش فوق به ایدئولوژی می‌شود؟

طباطبایی از جمله افرادی بوده است که همواره به بخشی از اندیشمندان ایرانی می‌ناخت؛ زیرا آنان را مانع شکل‌گیری آنچه او آگاهی ملی می‌دانست می‌نامید. در آخرین نوشته‌های وی نیز که با عنوان «انقلاب ملی» به‌صورت سلسله‌وار تا زمان درگذشت وی منتشر می‌شد، نوشت: خاکستر «ایدئولوژیکی» که از سال‌ها پیش از آن آل‌احمدها و شریعتی‌ها در چشم ایرانیان کرده بودند، چشم بسیاری از اینان کور یا کسو شده بود و زمانی که آنان را زیر علم «امت-خلق‌ها» هُل دادند، نمی‌توانستند ببینند که زیر کدام علم و کُتلی سینه می‌زنند. جملات فوق به‌خوبی از دغدغه وی برای دور شدن از تجریبات قبلی خبر می‌دهد. وی یکی از دغدغه‌های خود را فهم مشکل بنیادین تاریخ دوره اسلامی، پیدا کردن راه برون‌رفتی از بن‌بست دوگانه تکرار بی‌تذکر سنت و بازسازی آن بر مبنای ایدئولوژی جامعه‌شناسانه‌می‌دانست.

طباطبایی می‌کوشید بین مسئله ایران و امروز ایران پیوند برزد. تلاش وی برآن بود که از آنچه خود یک ملت تاریخی می‌نامد رنگار بردارد و آن را به دیگران بنمایاند و در این راه با هر که وی را مخالف می‌دید سر ستیز داشت. از همین رو در آخرین نوشته‌های خود نیز گریبان شریعتی را رها نمی‌کند و می‌نویسد که همین نسل، با آن درجه از زدید و آن مایه از شعور اجتماعی و «سیاسی»، توان فهم منطق پیچیده این ضرورت «انقلاب در انقلاب» را نداشت. ایدئولوژی شریعتی-چیپی، به‌عنوان ایدئولوژی، مانند هر نظام ایدئولوژیکی دیگر، به گونه‌ای تدوین شده بود که نوعی بیهوشی موضعی ایجاد کند. طباطبایی رسالت خود را رهاندن ایران از بیهوشی موضعی می‌دانست. نکته مهم این است که چگونه اندیشه خود او به بی‌هوشی موضعی انجامد و با ایجاد توهم بر همان موضعی نمی‌نشیند که دیگران را می‌راند. مرکز اندیشه طباطبایی ایران است. ایران هویتی دارد که در طول تاریخ طولانی ایران شکل گرفته است و تاکید بر بخشی از این هویت و نادیده گرفتن بخش دیگر نتایج تلخی به همراه خواهد داشت. ضمانتی نیست که اندیشه ایرانی‌شهری با نگرش یکسویه به هویت ایرانی طباطبایی تبدیل به همان ایدئولوژی‌ای نشود که به بی‌راهی تعطیل اندیشه و از آنجا به بن‌بست تعطیل تاریخ نرسد. هویت ملی از جمله مباحث مهم یکصد سال اخیر بوده است. مفهوم وطن در اشعار دوران مشروطه بازتابی از همین

ادامه از صفحه اول

دغدغه جست‌وجوی خویش محسوب می‌شود. شکل‌گیری هویت‌گرایی باستانی را باید در مطالبه پاسخ به سوال چیستی ما ایرانیان جست. «روشنفکران نسل اول به درجات مختلف بر ضرورت زدودن هویت ایرانی از رنگارهایی که آن را در طی تاریخ فراگرفته‌است تاکید گذاشتند. زبان فارسی، نژاد آریایی و مذهب زرتشت در نزد برخی روشنفکران تندروتر سه پایه اصلی هویت از دست‌رفته ایران به‌شمار می‌آمدند.» (بشیریه، حسین، عقل درسیاست، نشر نگاه معاصر، چ پنجم ۱۳۹۴، ص ۸۲۰) همین رویکرد موجب برآمدن ایدئولوژی باستان‌گرایی شد که ایدئولوژی رسمی حکومت پهلوی بود.

نقد اسلام سیاسی بدون در نظر گرفتن نقش ناسیونالیسم باستان‌گرایی پهلوی ره به جایی نمی‌برد و نگرش یکسویه به تاریخ معاصر ایران است. این سخن مرحوم سیدجواد که در آخرین یادداشت‌های خود انقلاب اسلامی را به انتقام از حکومت قانون فرو می‌کاست می‌تواند مولّد همین نگرش یک‌سویه به تاریخ معاصر ایران باشد که بخشی از تاریخ را می‌بیند و بر دلائل بروز یک انقلاب و نقش مخرب ایدئولوژی ناسیونالیسم باستان‌گرا چشم می‌بندد. منابع فرهنگی موجود در جهان زیست ایرانی که بتواند به یک سو بغلتد و یک بخش هویت ایرانی را نایده بگیرد همواره موجود است. همین است که انقلاب اسلامی به انتقام از حکومت قانون فروکاسته می‌شود بدون اینکه به این نکته مهم پرداخته‌شود که کدام حکومت قانون بوده که از آن انتقام گرفته شود. چرا حکومت قانون نتوانست همه جهان زیست ایرانی را در خود جمع کند؟

سخن گفتن از ایران و خود آگاهی ملی و امر ملی باید نسبت مشخصی با منابع مختلف هویت ایرانی داشته باشد. دکتر فخرالدین عظیمی در کتاب ارزنمند خود به نام «هویت ایران» به همین نکته می‌پردازد و می‌نویسد: خواست ملی‌اندیشان این بوده است که میان عناصر گوناگون هویت ایران همزیستی و تعادلی پویا باشد؛ فرهنگ مدنی باید بتواند برکنار از تهدید هرگونه تعصبی برومند بماند و زمینه‌ها و دستمایه‌های سیاسی حفظ حرمت و حقوق شهروندی گسترش یابد. (عظیمی، فخرالدین، هویت ایران، انتشارات آگاه، چاپ یکم، ۱۳۹۹، ص ۲۷۳) اینکه تمام یا بخشی از هویت ایرانی مصادره شود و بخشی دیگر طرد شوند و یا حداقل به مناسبات نمایشی فروکاسته شوند، زمینه‌ساز تحولاتی همچون انقلاب اسلامی است. اندیشه ایرانی‌شهری نیز با تاکید بر خود جدایی می‌تواند زمینه‌های لازم برای شکل‌گیری نوعی ناسیونالیسم افراطی را فراهم آورد؛ ناسیونالیسمی که راه طی شده غلط را دوباره تکرار می‌کند.

اندیشه‌های طباطبایی مهم و دارای افق‌های مختلفی هستند که توانایی راهگشا دارند ولی در درون خود پیام‌های متفاوتی را بروز می‌دهند که امکان برساختن ایدئولوژی ملی‌گرایی افراطی و باستان‌گرایی را دارد. دانش ایرانشهر برای تاثیرگذاری نیازمند تبدیل به ایدئولوژی ایرانی‌شهر است. زمینه‌های شکل‌گیری چنین رفتاری نیز در منابع فرهنگی موجود است. مفاهیم در بستر تحولات سیاسی و اجتماعی معنا می‌یابند. طباطبایی امت را در نگاه اهل ایدئولوژی مانند شریعتی غیرمرتبط با معنای قدیم آن می‌دانست حال آنکه مفهوم امت و امامت در بستری رشد کرد که زمینه آن وجود داشت. طباطبایی خود نیز مفاهیمی که می‌تواند بر خلاف آنچه خود او می‌خواست نیز استفاده‌شود به‌سپهر عمومی جامعه ایران آورده است. هویت ملی ایرانی امری است که ایده ایرانشهر باید نسبت خود را با همه ابعاد آن مشخص کند؛ در غیر این صورت خود در یک سوی آن قرار می‌گیرد.

تیتریک HEADLINE ONE

انتظارات وکلا

بررسی اظهارات رئیس قوه‌قضاییه در جمع اعضای کانون وکلا

پریسا هاشمی

گزارشگر هم‌میهن

غلامحسین محسنی‌اژه‌ای، رئیس قوه قضائیه در هفتادومین مراسم سالروز استقلال کانون وکلای دادگستری حضور یافت و در سخنرانی خود بر لزوم استقلال وکلای‌تاکید کرد. وکلا به‌دنبال استقلال خودوقضات، کاهش اشتباهات در پرونده و برملا شدن حقایق هستند و حالا قاضی‌القضات در مقابل‌شان ایستاده از دردهایشان سخن گفت و به جای انکار وجود برخی لغزش‌ها در قوه قضائیه، از اصلاح آن خبر داد.
تا پیش از این موضوعاتی از این‌دست تکذیب می‌شد در حالی که گاه مردم با آن روبه‌رو می‌شدند. شاید یکی از دلایل کاهش اعتماد به دستگاه عدلیه کشور همین تکذیبهای بی‌جایی است که حالا از‌های به صراحت از لزوم اصلاح آن می‌گوید.
از‌های چهارم شهریور ۱۴۰۰ گفته بود: «در صدور احکامی چون ممنوع‌الخروجی، ممنوع‌المعامله شدن، مسدودالحسابی، رأی توقیف اموال و املاک و هر نوع فراری که محدودیتی برای افراد ایجاد می‌کند براساس تشخیص خود عمل‌کننده ضابطین.» به‌نظر می‌رسد اظهارنظرهای دیروز رئیس قوه‌قضائیه در جمع وکلا به نوعی در ادامه و تکمیل‌کننده صحبت‌هایی باشد که از شهریور ۱۴۰۰ شروع کرده است. البته رئیس قوه‌قضائیه از تاکید بر لزوم وجود خودنظارتی در دونهاد قضاوت وکالت غافل نمانده و گفت: «یکی از اهداف اصلی نظام جمهوری اسلامی تحقق و گسترش عدالت است. ما قضات و شما وکلا که من مایل هستم شما را همکار خطاب کنم، نقش بی‌بدیلی در تحقق و گسترش عدالت داریم.»

او افزود: «قانونی که وضع می‌شود باید جامع و مانع باشد؛ اگر قانون، تأمین‌کننده منافع بخشی از جامعه باشد و منافع بخش‌های دیگر را نادیده بگیرد، عدالت تحقق نمی‌یابد. وضع‌کننده قانون و مجری قانون نیز باید خودشان عادل باشند. تعهدیک اصل اساسی در شغل وکالت است. چنانچه خیانتی در فرآرد منعقده میان وکیل و موکل صورت‌گیرد، یک خیانت معمولی به حساب نمی‌آید، بلکه این امر، خیانت به عدالت و جامعه است.»

از‌های، رئیس دستگاه عدلیه با تاکید بر همکاری و هم‌فزایی‌قوه قضائیه‌و متولیان نهادوکالت‌برای‌رفع‌خلأ‌ها و مشکلات موجود در امر قضاوت وکالت بیان کرد: «هیچ تقابلی میان قوه قضائیه‌و نهادوکالت وجود ندارد؛ برای‌رفع‌خلأ‌ها و نواقص و اصلاح‌برخی از قوانین باید میان ما و شما متولیان نهادوکالت و همچنین مسئولان و دست‌اندرکاران تقنینی، ارتباط گسترده‌ای برقرار باشد. اکنون فرصت مغتنمی دست داده که با عنایت به اعتماد متقابلی که وجود دارد، خلأ‌ها و مشکلات مرتبط با دونهاد قضاوت وکالت را مرتفع سازیم.»

از‌های با بیان اینکه ما قضات و وکلا باید خودمان مراقبت کنیم که شیطان صفتان به مجموعه‌های ما نفوذ نکنند، تاکید کرد: «طبیعتاً با وجود چندهزار قاضی و وکیل، افرادی پیدا می‌شوند که لغزش داشته باشند؛ این امر هم محتمل و هم موجود است. خود ما قضات و شما وکلا شایسته‌ترین افراد برای اتخاذ تدابیر و تهفیدات جهت پیشگیری از لغزش‌های همکاران‌مان هستیم. ما شایسته‌ترین افراد هستیم تا چنانچه لغزشی از جانب همکاران‌مان رخ داد، دست او را بگیریم و به او برای اصلاح و جبران کمک‌نماییم. پیش از آنکه دستگاه‌های نظارتی بیرونی به سراغ ما و مجموعه ما بیایند باید خودنظارتی و خودکنترلی داشته‌باشیم و چنانچه لغزشی از جانب ما و همکاران‌مان رخ داد به سرعت درصدد اصلاح و جبران باشیم. در هر صنف و قشری، لغزش‌و لغزش‌کار پیدا می‌شود؛ باید تلاش کنیم تا حد ممکن، لغزش‌ها را اصلاح و جبران کنیم؛ گاهی لازم نیست به سرعت به سراغ مجازات فرد لغزش‌کرده برویم؛ چنانچه طبق موازین قانونی، مجازات هم می‌کنیم، باید به فرد لغزش‌کرده کمک کنیم که به سرعت در جهت اصلاح و جبران برآید.» او با اشاره به اینکه من و امثال

انتقادات بی‌سابقه حسن روحانی از صداوسیما

گروه خبر: رئیس‌جمهور پیشین کشورمان روز گذشته با جمعی از وزیران و معاونان خود در دولت‌های یازدهم و دوازدهم دیدار کرد. حسن روحانی با اشاره به شرایط خطیر کشور گفت: همه‌وظیفه‌داریم مشکلات کشوررا کاهش دهیم. این وظیفه فقط نسبت به دولت نیست، نسبت به کل نظام است.

او با بیان اینکه اولین موضوع تقویت و تأثیرگذارتر شدن بازاردنگی ایران و تصحیح استراتژی اصلی کشور برای امنیت ملی است، اظهار داشت: «امنیت ملی بدون بازاردنگی تأمین نخواهد شد. امنیت ملی با سخنرانی و گفتار و شعار ایجاد نمی‌شود، نیاز به قدرتی دارد که در برابر دشمن بازدارنده باشد. دشمن باید ببیند سلاح مؤثری ندارد یا اگر مؤثر است، با ضربه متقابل خطرناک و شدیدی مواجه خواهد شد و به این خاطر جرأت نکند. بازاردنگی را باید سامان دادیم گرچه ساده نیست اما شدنی است. باید محاسبات دقیقی داشته باشیم و بدانیم مثلاً در رویارویی با اسرائیل، آمریکا با همه توان حضور پیدا می‌کند. اگر ایمن عامل را در نظر نگیریم، دچار اشتباه می‌شویم.»

روحانی تاکید کرد: «مهم‌ترین مسئله در امنیت ملی، همراه داشتن ملت است. انتخابات‌هایی که اخیراً برگزار شده را ببینید. در انتخابات آلمان و ترکیه مشارکت مردم بالای ۸۰ درصد است. دور اول انتخابات ریاست‌جمهوری ما مشارکت ۴۰ درصد بود، دور دوم ۱۰ درصد اضافه شد که آن هم برای این بود که گرفتار

تیتریک

HEADLINE ONE

گزارش یک

من، بیش از گفتن به شنیدن نیاز داریم، افزود: «من طی بیش از سه‌سالی که مسئولیت ریاست‌دستگاه قضا را بر عهده دارم تلاش کرده‌ام تا حد توان با تمامی اقشار و اصناف جامعه نشست‌های هم‌اندیشی برگزار کنم؛ ما کارگزاران نظام باید مشکلات و چالش‌های اقشار و اصناف مختلف کشور را بشناسیم و در راستای رفع آنها تمامی مساعی خود را به‌کار بندیم.»

قاضی‌القضات کشور با تاکید بر نقش هم‌افزای قضات و وکلا در امر کشف حقیقت و تحقق عدالت گفت: «در سال ۱۳۴۲ وقتی مقوله‌ای مرتبط با نهاد وکالت در مجلس مطرح بود، برخی دوستان و همکاران من در دادگاه انقلاب تاکید داشتند که اگر وکیل در فلان پرونده‌ها ورود پیدا کند، چنین و چنان می‌شود! اما من تاکید داشتم که مگر قصد ما کشف حقیقت و تحقق عدالت در پرونده‌های قضایی نیست؟ وقتی ورود وکیل به پرونده‌های می‌تواند کمکی برای تحقق عدالت باشد، چرا باید مانع این ورود شویم؟! گاهی وکیل به قاضی تنبّه می‌دهد که به فلان ادله ویا فلان قانون، عنایت کند و چه‌بسا همین تنبّه دادن، روند کشف حقیقت را تسهیل می‌سازد؛ البته قاضی و وکیل، دو شخصیت مستقل هستند و کمک آنها به یکدیگر در مسیر «کشف حقیقت»، «تحقق عدالت»، «تشخیص حکم»، «انطباق حکم و موضوع» و غیره، منافاتی با استقلال آنها ندارد.»

از‌های با اشاره به نقش وکلا در کاهش اطاله دادرسی‌ها تاکید کرد: «امانت بزرگی بر دوش ما قضات و شما وکلا است، باید امانت‌دار خوبی باشیم؛ برخی اسرار مردم در اختیار ما و شماست، باید رازدار خوبی باشیم؛ کار من و شما بسیار خطیر است، باید در اجرای این کار خطیر بسیار دقت داشته‌باشیم و تا حد توان و امکان، امور محوله را با سرعت به پیش ببریم.»

رئیس قوه قضائیه با بیان اینکه امروز حجم کار در دستگاه قضایی بسیار بالاست، گفت: «ما با ۲۰ میلیون گردش پرونده مواجه‌ایم(البته باید توجه داشت که این ۲۰ میلیون، آمار پرونده‌های یکتا نیست، بلکه ناظر بر گردش پرونده‌ها است)؛ در کنار این امر، نتوانسته‌ایم به دلیل محدودیت‌های موجود، به میزان حجم بالای کار، قاضی و کارمند استخدام کنیم؛ بر همین اساس شما وکلا می‌توانید در دقت و سرعت بخشیدن به رسیدگی‌های قضایی، یار و یاور قضات باشید؛ امروز یکی از ناراضی‌های مردم روند طولانی رسیدگی‌های قضایی است، شما وکلا کمک کنید که این روند، تقلیل یابد؛ فی‌المثل اگر وکالت چند پرونده را همزمان برعهده دارید، به‌گونه‌ای تمشیت و مدیریت کنید که تعدادخی در مسئولیت‌های تان ایجاد نشود و بدین واسطه دادگاه‌های موکلین شما با تجدید وقت مواجه نشود. در ارسال لوایح فعاغیه خود سرعت و دقت را لحاظ کنید. تلاش کنید تا حد ممکن در پرونده‌ها و مقولات ارجاعی، صلح و سازش و مصالحه صورت‌گیرد؛ پرونده‌های قضایی‌را صحنه زورآزمایی و رقابت درون صنفی خودکنند؛ البته من تصریح دارم که قاطبه شما وکلا این چنین نیستید.»

لرزم ایجاد سازوکارهای دستورات از‌های

سیدمحمود علیزاده طباطبایی، وکیل پایه یک دادگستری و عضو کانون وکلای دادگستری مرکز در گفت‌وگو با هم‌میهن سخنان از‌های را بررسی کرده و تاکید کرد: «اصل و هدف مجازات اصلاح‌مجرم است. آقای از‌های درست می‌گویند؛ هدف مجازات این است اما هستند کسانی که عملاً به آن اعتقادی ندارند. اما در واقعیت قوه قضائیه با مجرمین این بر خود رادارد؟ افراد با ارتکاب کوچک‌ترین خطایی با حداکثر مجازات روبه‌رو می‌شوند؛ به‌ویژه در مسائل سیاسی و امنیتی از کوچک‌ترین خطایی گذشت نمی‌کنند و فرصت اصلاح به افراد نمی‌دهند. حرف کاملاً درستی است که باید به افراد فرصت اصلاح داد. در قانون ما هم پیش‌بینی شده که «توبه مجازات‌ار می‌کند.» اما بسیاری از مجرمینعی که از دستگیری توبه کردند و دلایل و مدارک مستندات کافی هم برای توبه آنها وجود دارد، متأسفانه چون جرم سیاسی یا امنیتی است دستگاه قضایی با شدیدترین وجه با آنها برخورد می‌کند. حرف

گزارش دو

یکی دیگر نشوند. مردمی که قبلاً ۷۵ درصد پای صندوق می‌آمدند، چرا به این میزان مشارکت رسیده است؟ در حفظ امنیت ملی، قبل از قدرت نظامی و اطلاعاتی که هر دو بسیار مهم است، باید مردم را همراه داشت. باید سرمایه اجتماعی و اعتماد مردم به دولت را در نظر داشت. هر نوع فاصله مردم با حاکمیت به معنای ضربه به امنیت ملی است.»

وی افزود: «هنوز در این کشور دعوا می‌کنیم که اف‌ای‌تی‌اف باشد یا نباشد؟ هنوز بحث می‌کنیم شبهه تعطیل باشد خلاف شرع است یا نیست؟ مگر پنجشنبه جزو دین و شبهه صد دین است؟ نمی‌توانیم راجع به تعطیلی آخر هفته تصمیم بگیریم؟ یا این روزها که موضوع ناترازی مطرح است، چرا یک نفر از مسئولین به مردم نگفته کدام دستگاه روال تغییر ساعت را به هم زد که در ناترازی برق مؤثر بود؟»

روحانی با اشاره به مباحث موجود درباره انجام مذاکره گفت: «برخی استناد می‌کنند که مقام معظم رهبری با مذاکره مخالف هستند، رهبری با اصل مذاکره مخالف نیستند، بلکه با توجه به شرایط زمانی ممکن است امروز مخالف باشند ولی چند ماه بعد با تغییر شرایط موافقت کنند. مخالفت مطلق وجود ندارد. در مسئله عراق و افغانستان که با آمریکا مذاکره کردیم، مقام معظم رهبری شاهد ناظر بودند و حتی به من که دبیر شورای عالی امنیت ملی بودم نوشتند فلان آقا

